



ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

МАЙ БИРНИҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА УТКУШТУР

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН АЖЫЛЧЫ ЧОНУ! КҮШ-АЖЫЛДЫН БУДУРКУЧУЛУҢ БЕДИДИНЕР, ЭРТЕМ-ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕНИН ТЕМПИЛЕРИН КАЛБАР-ТЫҢАР. АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ БОТ-ОЛУГА-ЧАРЫЛГА-ЗЫН НЕПТЕРЕДИНЕР! ХАНЫЗЫ-БИЛЕ БОДАП КӨРҮНЕР! ОЛ ДЭЭРГЕ ЧУРТТУҢ СОЦИАЛ-ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕДИН ДҮРГЕДЕДИРИНИН, ЧОННУҢ ЧАА-ГАЙ ЧОРУҢ БЕДИДИРИНИН КОЛ ФАКТОРЛАРЫ-ДЫР!

(1987 чылдың МАЙ 1-ге СЭКП ТК-нын Кыйгыргаларындан).

Шалыпчы ээлчегде

ОН ХОНУК МУРНАП

Улуг Октябрьның 70 чылынга уткуштур алган социалисттик хуш-хөдөөлөрүнүн күүсүлүшү, Кызылдың туйбуу залуу коллективин. Май куртуун ээлчегде беде-бүдүрүкчүлүгү ажалда, дөрт айларга туйбуу бүдүрүшүнүн планын апрель 18-ге күсөткен. Ай төңүзүгө чедир туйбуу бүдүрүкчүлүгү тудууларга планга келер 350 муздаан ээсиз аяк туйбуучу. Эрткен чылдың олза-төзүгө дейинчер, туйбуу бүдүрүш барык чартык милдионга көтүрдү.

Заводтун сай-элеини карьериниң коллективин база деп-дески ажалда, азыг үдө май айнын планын даалгалам доозарынын кырдыгын келген.

Заводтун коллективиниң нийиз-биле пландан ажыр 25 муңдун хөй рубльдин про-дукцияны бүдүрүгө болгаш чедип алган темпиринин ку-дугулап турар. Күш-ажылды бүдүрүкчүлүгү планга көрдүнгөндөй бхуу улуг. Чөвүлелиниң чедип алырында күш-ажылды ор-ганизациялар тодаргай эк-онимикти, коллективтиң ке-рөөни сайырап-айжытканын талг сактарым чедирген.

Продукция бүдүрүшү кө-үдүктөнүшүн болгаш оон шынырын ажижиткенинин ачында заводтун экон-омиктиг байдалы база эк-онимиктиг бирги кварталда план-баагаар 15 муң рубль кы-рылгалыг болур турган бү-дүрүгө 20 муң рубль орул-ганын алган. Ажылчылар-ның ортумак шалыны база өскөн болгаш март айда 311 рубль болган. Керээ баагаар чарыкчыларга туйбуу баары-нанын даалгалары күсөтүнгөн.

Туйбуу бүдүрүшүндө Алек-сандар Сарыгларын брига-дазы, Алик Нуридинниң комплекстиг ээлчө соца-листиг чарышта мурнап чо-руп турар. Сай-элеини карьеринде Е. Бородин, В. Аба-кин, В. Евдокимов, Ю. Шоло-ков болгаш өскөрдө күш-ажылга ак сеткилдиг, беик харымсалгалыг ажалдын үлгүсүн көргүзүп турарлар.

С. ГРИГОРЬЕВ.



«Ак-Турук» совхозтун Чаш-Тал сүт-бараан ферма-сында беш чылдың оланын даалгаларын чедип-кыргыч куусаларында Кок-мыс Ири-товниң Дамба болгаш оон ка-дайы Анай-оол Хундуку-ковна Кок-мыс шалынын уа-уун кирип турар.

Бо ажылчы өг-бүзе ол фермага хөй чылдарла ажал-лап келген. Боттарынын

ажы-тадыг болгаш анык-тарга күш-ажылчы үлгү-тер-кектилер. Кок-мыс Ири-товниң ол ферманын хоо-туу кадарчызы. Инскерин чөмөгөрине болгаш кадар-чыче ол сакты салып ту-руп. Анай-оол Хундуку-ковна саанчылап, беик күш-ажылчы көргүзүлгө дээр мактаалык турар.

Ол фермага анык саан-чы Надежда Иргитовна Кө-к-мыс.

кыс база кымык ажал-инчи. Кызыл-да, ча-йыл-даа оон көргүзү бе-дик, анык саанчыларын чарыкчыны мурнуу оду-руула.

ЧУРКУТА: Улуг-Хемде «Ак-Турук» совхозтун ажал-инши Кок-мыс Дамба, Кок-мыс Анай-оол, Надежда Кок-мыс.

О. ОХЕМЧИКТИН ФОТОЗ.

СҮТ ЭЛБЭЭН

«Искра» совхозтун Арыг-Бажы сүт-бараан ферма-зын коллектив беш чылдың ийги чылдың бирги квар-талда алган социалисттик хуш-хөдөөлөргө болгаш план-дын даалгаларын ажыр бо-тандырып. Май 1-ин күш-ажылчы, беик-биле уткуп турар. Сүт бүдүрүшүнүн пла-нын 102,7 күрүгө садырын 101,2 хуу ажыр күсөткен. Сактан бараанын сүтүн 84 хууу бирги, а 16 хууу ий-ги сорттарын болган.

Монгуш, М. Монгуш, К. Хо-валыг эки түнелдерин көр-гүзүп, алган социалисттик хуш-хөдөөлөргө ажыр күсөткн-дөө.

Малдың ажалдазын бо-гаш чөмөгөрине шын ор-ганизациядан инскериниң сүтү алды. Хоочун-ник кадарчылары В. Мон-гуш, Б. Сат, А. Куулар бо-гал. Э. Саа олар саар инск-терин хундуку кадым доктаама чорудуп, сүтүгү элбөөрүн идиин берип ту-руп.

Төрүн чаш бызаларын чидирг чок камгалал алыр дээр бызаа ажалчылары Э. Монгуш, К.С. Саа, С. Ондар имдыма күш-ажылчы-биле шыгырап, ак сеткилдиг ажаллап турар.

Ферманын ажал-иншилер сүтү бүдүрүшүн болгаш күрүгө садырын талаа-дык чөтүгө районга ээс, а республикада эки ажал-агылыг фермаларын бирээ-зи.

Б. МОНГУШ.

ТУДУГЖУЛАР ХҮЛЭЭНГЕН

«Тыва агроупетур туду-к» каттыгышкынын Кызыл-Мажалыкта АКМК-зынын коллектив Улуг Октябрьның 70 чыл оон төлөтүгү уткуур дээр бедиктен социалисттик хуш-хөдөөлөргө алган. Брига-да аралында чарыкчы бирги кварталда пландан ажыр 48 муң рубльдин ажалын кылган Шейбар-оол Санчи-товниң Күжүттеги бригадазы мурнап турар.

Бригаданы ийн аякоста ү-көн, олар баа аралында чарыкчы. Тудугчулар «Бар-лык», «Дөң-Терезин» совхоз-тарда ийн аал чуртаар бир-бир баажыны дужалап. Шейбар-оол дөрт муңг ба-ажыныны хуусаадан эрте дооскан.

РФСР-нин болгаш Тыва АССР-нин алдарыг тудуг-чу, күш-ажылды Кызыл Тук орденниң ээлчегиниң И.С. Күжүттеги уткуурткан бригаданы тудугту ажалла-га кирип хуусаанын кыды-рап, оон шынырын ажижит-корулган салган. Илчала-лаа хандырылгала үлгү-тер-кекти ажаллап бар. Кур-гаг шуткачча, шифер, ка-лаг, пааза, маалыма, инск-тер материалдары чок болганын, даан турушкунлар база та-варыктып турар. Материалдар бараа, дөрт баажыны хари-үдга тудуп турган бүдүрү-чүлүгү ажаллаар арганы кө-гүскөн.

Ажылчыны кымык хоо-чун тудугчулар Хуниснаа Ооржак, Максим Күжүтте, Эне Хомушук, аныктар Сергей Ооржак, Владимир Ондар, Виктор Саа болгаш өскө-даа мурнакчылар мында хөй.

Бригада чыл планын ноя-брь 7-де доозарын хуш-хө-гөн. Согушун сөүгүнө бо болур дээр тудугчулар күсөткөн-киниг ажаллап турарлар.

Х. МОНГУШ.

АЖЫР КҮҮСЕТТИНМИШААН

«Тыва тудуг» трестин №81 тудуг эргеленде Н.П. Ку-дун уткуурткан тудугчу бригаданын коллектив. Май куртуун социалисттик чары-кчыга кирип, беик көдүр-лүшкүгүгө ажаллап турар. Бригада апрель айда 40 муң рубльдин тудуг-монгаш ажылдарын кыдыр планын хуусаадан эрте ажыр күсөт-кен болгаш ай төңүзүгүгө чедир 45 муң рубльге чед-дери көрүп турар.

Мурнакчы бригада бирги кварталдын планын 108 хуу күсөткен болгаш бир кыдыр өнөаштыр 5435 рубльдин ажалдарын кыдыр турган 6136 рубльгө чедирген. Күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгү ич чөтүгө 112 хуу болуп, ий-лан-наттыгындан дыма болгон.

СЭКП обкомунун баажын-ны немелде тудууда ажал-лап турар бо бригаданын чөмөгөрине чымыз чөмөгө-чүдө? Бир-де дугарында, күш-ажылды ак-органга тааныла. Ийке, бригада-да саалга-чүрүм дээр ажал бригадага чаш кыжыны кө-рүндө-не эгээр. Ажылга кирип турарлар бригада кол-лективинин мурнуга асы-сөтүп бөр. Ол мынат кол-лективте ажаллаа бот-бот-тарында дуузалыктыгын чаа-гай чарыкчы тургусту-ган. Кижин бүрүзү бодуун мергежилди бедидер дээр кемчегерин аң, холушмак мергежилдерин шийгээди алган. Чыл аякындан бөр чылдагач чок ажал шыг-ыскан чоруктар чок.

Ажылдын шынырын брига-да чөвүлели контролга ал-ган болгаш материалдар кам-налганы, артык чарыкчыл-лап турар бо бригаданын чөмөгөрине чымыз чөмөгө-чүдө? Бир-де дугарында, күш-ажылды ак-органга тааныла. Ийке, бригада-да саалга-чүрүм дээр ажал бригадага чаш кыжыны кө-рүндө-не эгээр. Ажылга кирип турарлар бригада кол-лективинин мурнуга асы-сөтүп бөр. Ол мынат кол-лективте ажаллаа бот-бот-тарында дуузалыктыгын чаа-гай чарыкчы тургусту-ган. Кижин бүрүзү бодуун мергежилди бедидер дээр кемчегерин аң, холушмак мергежилдерин шийгээди алган. Чыл аякындан бөр чылдагач чок ажал шыг-ыскан чоруктар чок.

Ажылдын шынырын брига-да чөвүлели контролга ал-ган болгаш материалдар кам-налганы, артык чарыкчыл-лап турар бо бригаданын чөмөгөрине чымыз чөмөгө-чүдө? Бир-де дугарында, күш-ажылды ак-органга тааныла. Ийке, бригада-да саалга-чүрүм дээр ажал бригадага чаш кыжыны кө-рүндө-не эгээр. Ажылга кирип турарлар бригада кол-лективинин мурнуга асы-сөтүп бөр. Ол мынат кол-лективте ажаллаа бот-бот-тарында дуузалыктыгын чаа-гай чарыкчы тургусту-ган. Кижин бүрүзү бодуун мергежилди бедидер дээр кемчегерин аң, холушмак мергежилдерин шийгээди алган. Чыл аякындан бөр чылдагач чок ажал шыг-ыскан чоруктар чок.

дүрбөдү дээр сакты са-лышкыч кижин бүрүзүгүгө хөдөө кылдыр тургусту-ган. Бригадада ажал утку-сөткөн, чалгаа кижилер чок, ийчалаа дээр тергилер база шыгырап турарлар бар. Оларга Н.П. Турбаев, И.А. Сайков, А.В. Резников, ко-ммунистер С.К. Кыргыс, Н.Ш. Ондар оларын хамжа-рыштырып болур. Чикээ, Сергей Кедейович Кыргыс иериг хуш-хөдөөгөндөй хала-жын келсе, 1978 чылдан бөр бо бригадада тудугчу-лап келген, ам беик мерге-жилдин, үлгүлөргө ажижит-кычтарын дадыкчыкчызы.

Бригада Май 1-иниң аса-гейин ажылчы токуун эл-сөткн каттыгышкынын байырдалып төлөтүгү беик-тер биле уткуп турар.

К. ХЕРТЕК.

БРИГАДИРНИ СОҢГУП АЛГАН

ССРЭ-нин 50 чыл атты совхозта ийн дугар трак-тор-хону бригаданын бри-гадирин чоктаа чаш тарза-жылдар боттары соңгул ал-ган.

МТМ-нин кыды-бүдүзүгүгө механизаторлар болгаш парт-комун, ажал-агынын тө-лөдери мычан чыгып кел-

ген. Бригадирин кандидат-радынга үш кижиниң ий-гидүргөн турган. Санал бер-ген механизаторлар канды-га тура бүдүзүгө кичигейлиг болуп, боттарынын санал оналдарын берип, кижин бү-дүзүгүн ажал-агымыз база ө-ш-өөрүнө калыг хамма-рылгалыг болуп турарын

демдеглөө. Соңгулалын, түнелди-биле алырга, моол мурнууда бри-гадирин дуузалыктын болуп ажаллап турган агроном ор-томин Валерий Кочевти механизаторлар боттарынын удуруткучу кылдыр бадылап алган.

Бо ажылга фермада пар-тия эге организациязынын секретары хоочун саанчы анык саанчыларын дады-нычма Валентина Санчае-ва Кууларын киригеп утку-хууу ээсиз аяк. Ол хуула бирги кварталда сүт бүдү-рүшүн планын 126 хуу күс-өткен, пландан ажыр 28 тонна сүтү бүдүргөн.

Ол иштин фермада дур-жугалыг саанчылар А.Х. Монгуш, К.К. Монгуш, Б.К. Сарылар, Ч. Саа болгаш комсомолчулар Е. Долаан, С.

В. ФОМИН.

ДУРЖУЛГА СЕМИНАРЫ

СЭКП Эрия райкомунун хурадалар аалында көзгө ажал-агыл бедилериниң се-минары болуп артык.

СЭКП райкомунун рай-куусу болуп болгаш РАУК-тун ажал-агыларын мур-луга Дуржулга станица-зын болгаш Новосибир-ский экономика институтунуң комплекстиг кылданын эр-темдеинери чүмө чутаалаан.

Станицанын чар ажалын кылданын эртемдеини Александр Иванов итесиниң технология-биле кымыз, тасты калчаар өстүрүшү та-ныштырган. Мал чөмө бүд-дүрүшүн кылданын эр-темдеини Владимир Сахаро-ский чайгаар үнгөн сөгс шөдүгүн дүжүдүн «ижи-лери» айтырларында док-таган. Василий Елизаровтун

алекселин темазы — мал ажалыга өг-бүзе болгаш бригада керээзин непереди-ри.

Дарындаа хуш-хөдөө эр-темдеини «Чаш оор» сов-хозтун сүт-бараан ферма-зыга, «Нарын» болгаш «Мөр-ен» совхозтарын механизатор-дарында чедип, лекцияларын немчала.

В. ФОМИН.

ШЫАГАРААННАР

Республиканын улус ажал-агынын бүгү адыралы-нын эркен чылдын планын даалгаларын болгаш соци-алисттик хуш-хөдөөлөргө чед-дери күсөткөн боттарынын төлөтүгү үзү-чү чөмөгөрине болгаш чарыкчылар кирип келген. Ол иштин түз-түс бүдүрүгөлөр бо чарыкчылар эге органи-зациялар, чогадыкчылар болгаш чарыкчылар нийи-лелин область чөвүлели «Улус ажал-агыныга эртем-техниктиг депшилгенин дүге-деир талаа-биле кемчег-лер дугайында» СЭКП ТК-нын болгаш ССРЭ-нин Ми-нистрлер Чөвүлелиниң док-таалын амыдыралга боттан-дырып чорудууларга дууза-мын калып, бо талаа-биле ажал-лап турар. Республиканын үлгүлөргө бүдүрүгелеринде

механизациялаан 8 шугуну комплекстиг механизациялаан 25 дерг-хөдөөлөрдө, деп-шилгелер чаш 18 технология чорудууларын 1986 чылда ажаллап киригеп. Чаш 88 кыдырын, база продуктулар-ны бүдүрүш эркен чылдын шийгээткен. Бо бүтү ажал-лаа чарыкчыларын кы-жылган, чогадыкчылар чор-уп бар. Олар 1986 чылда барык 900 муң рубль экон-омиктиг ажижитыг 668 сапа-ларын киригеп.

«Тыва лаг-дугу» комбинат-ка 100 муң рубль экон-омиктиг ажижитыг 150 сапаларын, «Тыва кобальт» комбинатка 80 муң ажал рубль экон-омиктиг ажижитыг 33 сапа-

дарын, Тыванын электр чө-мөгөрине 29 сапаларын (экономика ажалы—68 муң хөмө рубль), «Тыва тудуг» трестин №48 тудуг эргеле-лини барык 52 муң рубль экон-омиктиг ажижитыг чары-кчы сапаларын ажаллап киригеп.

Бүдүрүгелерде чарык-чыларын болгаш чогадык-чыларын эге чөвүлелер чарыкчы, чогадыкчы ажал-иниң илелкейидери-биле чы-атты, материалдарын, кыды-чар чүдүлгелер, электр энергиязын камнаарыча күш-ажыл чарыкчыларын ээ-лөөдөргө угулган са-паларын ажаллап киригеп киригеп, конкур-тарын организацияп турар.

Чарыкчыларын болгаш чогадыкчыларын бүтү-өл-дө нийтилерин Тыва об-ласт чөвүлели чарыкчы чогадыкчы ажалын талаа-ажижит эркен чылда соци-алисттик чарыкчы түнел-лери үндүргөн. Бирги чөмө-чүлө «Каш-Хем» хөмүр-лап разрезиниң коллектив бир-ги чөмөгөрине диплому-биле кады 200 рубльдин планна-мын алган. Электр чөмөгө-ринин, «Тыва лаг-дугу» ком-бинаттын коллективтери ийн-ги, үшкү чөмөгөрине ээлген.

«Тыва кобальт» комбинат-тын мастери П.И. Ткаченко эркен чылдын 1027 рубль экон-омиктиг ажижитыг 13 са-паларын киригеп. «Чогадык-чы» болгаш чарыкчы ажал-ын 1986 чылда тергилерин-ден атка чедип, 100 рубль-дин шаңчалын алган. 1986

чылда «Эн эки чарыкчы» хөдөөжөн» деп атты «Тудуг кезектери» комбинаттын ин-женер-технолог А.А. Руд-инова тымыкан.

Оон-биле чөмөгөрине чарыкчы болгаш чогадык-чы ажалды организацияп, ону дөткөп, бүтүзүр талаа-мын ажалла чөмөгөрине бар. Ыланга Агроупетур-комта хаммаажыр бүдүрү-гелерде, совхозтарда бо ажал-көмүр сула деңгээлдиг боол келген. Бо чылдан эгелен бо ажалды илелкейидери область чөвүлелиниң прези-думу кыйгырып турар.

Д. БЕГИН. Чогадыкчыларын болгаш чарыкчыларын бүтү-өл-дө нийтилериниң об-ласт чөвүлелиниң дарга-ам.

1987

ЧЫЛАДЫН

апрель

30

четверг

№ 102 (13402)

1925 чылда үндүрүлгөттөгөн. Өртөө 3 көпсөк

НАЙЫРАЛДЫГ УЖУРАЖЫШКЫН

СЭКП ТК-нын Чингине се-кретары М.С. Горбачев ан-рель 28-ге БКП ТК-нын По-литбюро кежигүүн, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Атанасов биле ужурашкан.

Бесела үезинде иштиги амыдыралдык совет-болгар экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажалла-жылганын ажижитыг бед-дириниң айтырларын чу-галганын көргөн.

Совет Эвилелинде чоруп турар эге тургустуушкун-нуң дугайыг чутаалап тур. М.С. Горбачев партия оон эртем-чорутууларын көргөн болгаш садынган сорулга-ларын боттандырып чорула-рынын тодаргай оруктарын төлөткөн деп чутаалаан. Бөгүн эге тургустуушкун бүтү уластуң хөдөө болу берген. Ол болза ажал-хе-ректи алыныга чедириниң магалыламы.

Совет Эвилелинде калбар-тып чоруткан эге тургусту-нуушкуну Болгариянын коммунистери, ажалчы чо-ну улуг соңгуурал-биле көрүп турар болгаш ону боттанды-рып чорууларга ханым-биле бүзүрүп турар деп, Г.

Атанасов ооналап демдеглөө. Экономиктиг кады ажал-лажылганын айтырларынга доктааган. Социалисттик чурттарын бүдүрүгө коо-перациянын хөжүмдө-лө-нүн, оларын бүдүрүгелериниң болгаш эртем-шигчи-лел институттарын ажа-зында дөрт харылааны хө-жүмдөргө ужуражышкын М.С. Горбачев ооналап дем-деглөө.

Ужуражышкын түрктик ханымчал, эң хуууң бай-далыга эртен. Ол-аа хуу Г. Атанасов Москвадан чоруткан. Бистик чурттуука ол Совет чаша-кын чалганы-биле албанын найралдыг аян-чорутуу кы-мын чораан.

Аэропортта Г. Атанасовт болгаш оон кадайын СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүү-нү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н.И. Рыжков кадай-биле, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүү-нүгө кандидат, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын бирги орала-чы Н.В. Талыкин, алба-нын өскө-даа кижилери үзүн.

(СӨТА).

ЧААНОМ ҮНГЕН

«СЭКП ТК-нын Чингине секретары М.С. Горбачев-тун Чехословак Социалист-тик Республикага аян-чоруу. 1987 чылдың апрель 9—11-деп чымыз ном үнгөн. Ын-да аштар Г. Гусак биле М.С. Горбачевтун Прага Градага болган дүштеки шылгалга, ЧССР-нин наймысаламыда Кулытра Орауауна болган совет-чехословак найырал митингининге чутаалап чу-галганын парлаттыган. Со-вет болгаш чехословак дур-

тукуларын беселелери-нин, СЭКП ТК-нын Чингине секретарының Братиславага Словакиянын Компартия-зын уауруткучулары-биле ужуражышкынын ажал-агы-ла, ажал-агыларын, аян-чорутуун эртен тур-густуун дугайында өскө-даа документтерин, материал-ларын, фотографиларын номда база киригеп.

Чымызын Политбюро ном үндүрер чер парлаан. (СӨТА).

Июнь 21 — соңгулдалар хуну

БЕДИК ҮНӨЛӨЛ-БИЛЕ

◆ **ШАГААН-АРЫГ.** Улуг-Хем районда чуртталга-ком-муни ажал-агы эргелен-ниң мастери В.Г. Верешагин оонашкан ажалында берди-ген кады ажаллап турар эр-темдеиниң үлгүлөргө. Кол ажалы-биле чөмөгөрине коллективни мурнудан алаа калыг-даа ажалды дадырап, ол хуш-хөдөө-лөргө чөмөгөрине чөмөгө-чүдө? Бир-де дугарында, күш-ажылды ак-органга тааныла. Ийке, брига-да саалга-чүрүм дээр ажал бригадага чаш кыжыны кө-рүндө-не эгээр. Ажылга кирип турарлар бригада кол-лективинин мурнуга асы-сөтүп бөр. Ол мынат кол-лективте ажаллаа бот-бот-тарында дуузалыктыгын чаа-гай чарыкчы тургусту-ган. Кижин бүрүзү бодуун мергежилди бедидер дээр кемчегерин аң, холушмак мергежилдерин шийгээди алган. Чыл аякындан бөр чылдагач чок ажал шыг-ыскан чоруктар чок.

◆ **ЭРЭНИ.** Районда депу-татка кандидаттар депши-лгенге көдө Советке — 75 хуу, а район Советинге — 65 хуу болган. Бо хуш-хөдөө-лөргө депшилер үлгүлөргө чөмөгөрине. Эри-гура чоктаа чаш болуп эркен ажалчы чон хуу-лыга хөй улус чымыл. Анай Эриг «Көз Советин» депутаттыгга кандидат кыл-дыр киде Совет күсөткөн-нүң секретары Александр

Кыргысана Намдакты деп-шилерин саналаалар. А.К. Намдактын ажал-иниң та-лаа-биле үнелгил сапалар хөй киригеп. Чикээлде, райкуусомун ийги кылды эргеленген Т.Д. Хобига: 12 ийги бүтүрткөн. Ол-аа чөдө харылаа бедириниң ажалчыларын, инжер-тескиниң ажалдакчылары болуп алаа болуп эркен ху-раалыга Халлаа-биле Көз Советинде депутаттыг кыл-галы кылдыр электор мон-түрү Давид Селезов Оор-жакты депшилерин санал-даалар. Д.С. Ооржак мурнуу чылдарда деп, бо чылдыг бирги кварталын

түнелди-биле база оонашкан ажалында хан



АРГА-АРЫГНЫ КАМГАЛААРЫ—БҮГҮДЕНИ ХЕРЭЭ, ТАЙГАГА ОТ-БИЛЕ ОВААРЫМЧАЛЫГ БОЛУҢАР!

БОЙДУСТУ ХУМАГАЛЫГ КӨӨРҮНГЕ КИЖИЗИДЕР

«Балыкка—суг, кушка—агаар, ан-менге—арга-арыг, ховулар, даглар херек. А кижиге—Төрзэн чурту херек. Бойдушту камгалаары дээрге; Төрзэн чурту камгалаары дээр ол». Орус көскү чогаалчыларнын бирээни М. Пришвинини бо сөстери кижини бойдушка хамаарылганын эн ханызы-биле илереди турар.

Кижилерини бойду-биле найыралы—амыдыралчы эргежок чугула чүүл болур. Ынчангаш кижиге бөрүзү бичин чажындай эгелээш-де бойдушту, оон эгээр-тинмес байлаа—арга-арыгны хумагалыг көөрүнге боттары чачыктырар ужурулуг.

Арга-арыгга эн улуг аймыл—өрт. Отту кайы хамаанчок ажылгаар болза, улуг каражага чедирип болур: чус-чус гектар черлерини мыйы, ан-мени, куштары узуткаттынып болур. Өрт-биле демисел хөй күженишкенини, эвээш эвес акша-хөреңгини негээр. Чамдыкта өрт өжүрүп турган кижилер амы-тынындай чарлып болур.

Бо чүүлдерни болдурбас төлээде, арга-арыгга барган азы баар деп турар кижилер өртке удур дүрүмнерини шынгы сагыр ужурулуг. Ол дугайын чогуу-на харын ам, апрель 15-тен октябрь 15-ке чедир үеде шынгы сагыры—кижи бөрүзүндөн негеттини турар.



ЭГЭЭРТИНМЕС БАЙЛАК

Арга-арыг—бойдушту эгээртинмес байлаа, ону «ногаан алдын» деп адап турар бис. Ол кижиге бараан бооп, 20 муз ажыг хевирини продуктуларын бүдүрер чиг этти беришаан, ан-менини, куштар-нын турлаа болбушаан, эм үнүштерин, мөөгүлери, кат-чимисти берип турар.

Арга-арыг—бистин «бөмбүрээвистин өкпө-чүрээ» болуп турар. Оон бир гектары чылда хөмүрзүг ажыг хейден болгаш доозундан 18 миллион кубометр агаарны арылап турар. Фитонцид дээр эстээр бүдүмелдерин ылгап үндүрүп турар чадан ыяштар агаарын арылап, аарыг непередикчилерини өзү көвүдээрин болдурбайн, оларны боттарыга чыып ап турар.

Арга-арыг чер ажылдакчыларынын чагай дүжүтү өстүрүп алырынга дузалакчы бооп турар.

Арга-арыг—чоңун байлаа. Ону камгалап өстүрери кижиге бөрүзүнүн хүлээлгези. Арга-арыг үрегдекчи үерлерин до-

зуп, доозунуң шуурганнарын, төктүп чыдар элзенинни, хөрзүн эрозия-нын халавын доктаадып, хемнерини долу суглуг болурун хандырып турар.

Арга-арыгнын кажан-даа катап-тынмас чарагы—чогаадкыч ажыл-дын, кадыкшылдын, чинк-сергек болурунун үндэсини.

Арга-арыгны катап тургузарыпче, оларны өрттөп, хоралакчылардан болгаш аарыгдардан камгалаарынга улуг кичээниги бистин республикада углан-дырып турар. Хөй-инитини кижилге-зи-биле арга-арыгны камгалаар талазы-биле тайылбыр ажылдарын чорудуп турар. Школалар лесничествонун кежи-гүнлери ногаан өнүктүп камгалалында.

Чылдын-на «ССР Эвилелини болгаш эвилелден республикаларын арга-арыг Хоойлуунун үндэсини» кан-чаар күөсөдип турарынын дугайында рейдлерин чорудуп, арга-арыг хуни-рин, өске-даа ажылдарын чорудуп ту-рар.

БИСТИҢ НОГААН ӨҢНҮҮВҮС

Арга-арыг—«Черини өкпөзи». Аас хуниерде бир гектар арга-арыг—220—280 килограмм багай агаарын бодунче кири тынып, 180—220 килограмм кисло-родту үндүрүп турар.

Арга-арыг үерлээшкенин, даг суг-ларынын үрегдекчи агымнарын тудуп ту-рар. Ол ышкаш хөрзүнү чүп, үрегдээр-рин, онгарларын тыттып кээрин док-таадып, эстеп чоруур элзенинни шим-чээшкенин доктаадып, хаттарын күжүн кошкандып, хөрзүнүн өл-шөк болурунга дузалап, шөлдери, саттарын дүжүт-күрүп бедидип турар.

Арга-арыг бисти долгандыр тур-рар хүрээлдин чарыбас кезээ болбу-шаан, Чер кырынга чуртталганы тургус-кан эртине болур. Агаар-даа, хөрзүн-даа, суг хөөлбектери-даа, оон-биле кады кижилерини кадыкшылы—шуптузу арга-арыгдан хамаарып.

Амгы үеде ыяштардан 20 муз ажыг хевирини кылыгларын, чугула ба-рааннарын бүдүрүп турар.

ЧАҢГЫС ЫЯШТАН

миллион оттуг-ыяшты (шүдүзүни) кылып ап болур, а чангыс оттуг-ыяштан миллион ыяштарын өрттедип каап болур.

О Ъ Т-СИГЕН ӨРТТЕНГЕНДЕ

Часкы үеде улуг-даа, бичин-даа кижилер кур снгенин бо-ла өрттедип берген турарын көрүп болур. Хаттын улам өөскү-дүп кээр чалбыштары чылганы бээрге, оон оруунга үнүш-дүжүт-даа артпас, кара хөрзүн азы өрттөнгөн тайганын хөй-хөй гектар шөлдери артып каар.

Чамдык кижилер кур снген өрттөткөш, эки чүве кылып тур бис деп бодаар. Хүл болгаш хөмүр—чемишчилге эвес-ле болгай. Кур снген өрттедирге хөрзүнүнү чемиштиг бүдүмелдерин узуткаар бол-гаш ону үрегдээр. Ол канчаар бооп ту-рары?

Ойт-снген боттары курган кадарга, олар органиктиг үнелиг бүдүмелдерге шилчир. Бодунуң амыдыралын эрткен үнүштер кадып прээш, черин дыгыш эвес, үлдүргей болдурар, ынаар агаар чинги-биле кирер, шыкты эки хүлээп алыр, эрозияга удур шыдамык апаар. Ынчангаш олак-кысырынга ынак кижилер бойдушту боду бүткен чорудууш-куунга улуг хораңы билбейн чедирип турар.

Кур снгенин өрттедирини хоралың дуржула көргүзүп турар. Чүл дие, өрт-теткен черлерини үнүжү өске черлерден орай үер. Үнүштерини хевирлери безин өскерли бээр. Чалбыш дегген чадан үнүштер, ыяштар кадып өлүр. Дириг аматаннары узуткаттынар, оларнын чөм баазасы ядараар. Үнүштер хоралакчыла-ры узуткаар доос-каратарымыс, эерем-чиктерини чидип калыр. Черге азы бе-дик эвес чадан ыяштарга уялап, төрүп-өзөр союстарлар азы куштар чиде бээр. Кур снген азы саван өрттедирге арга-арыг өртү база уламчылаар. Олар дириг аматаннарга эгиттинмес хораны чеди-рер.

Ынчангаш дириг бойдус кымга эргим болгаш херек болдур, олар оон хоразы-нын дугайын кажан-даа утпас, мындг анызлыг хөнисер-биле шиптирлиг деми-седди чорудар ужурулуг.

Тыва АССР-ниң Арга-ыяш ажил-агы министрствозу

БИСТИҢ НОГААН ӨҢНҮҮВҮС

Арга-арыгнын гектар бүрүзү хо-инукта 200 кижини, а ыяш бүрүзү ийи кижини амдырап-чурттаарын ханды-рар.

Ыяштарга, чадан үнүштерге бол-гаш ойт-снгенге доозунун 72, күгүрлүг газтын 60 кире хуузу дүжүп турар.

Долгандыр турар хүрээлелге сал-дар чедир талазы-биле бир гектар ар-га-арыг—6—7 гектар далай болгаш оке-ан суунга, хову-шынаада 3—4 гектар

олак-бедчирге, чартык элзенин 23—25 гектар шөлдөргө ден бооп турар.

Бир гектар ногаан үнүштер чылда ортумаа-биле үш тонна кислородту берип турар, а ону кылмал арга-биле алыр дие, 690 рубльди чарыгдар.

Бистин республикавыстын деви-скээрини барык чартык кезин—арга-арыг, бир чурттакчыга-ла 30 гектар оона-жып турар.

САКТЫП АЛЫҢАР

Көдээ ажил-агы ажилдакчы-ларынга

Арга-арыг иштиге азы оон чоогунга кывар-чаар материалдар складтарын тутпакар, өрт болза аймылдыг болур.

Арга-арыг—шөлдери үнүш-дүжүт-күр болурунга эки салдарын чедирип турарын тутпакар!

ЫЯШ БЕЛЕТКЕКЧИЛЕРИНГЕ

«ССРЭ-нин арга-арыгларынга өрт аймылын болдурбазынын дугайында» дүрүмнерин сагыры өрттерден арга-арыгны камгалаарынын аргаларын бе-дидер.

Ыяш белеткели эгелээрини мурну-да өрт өжүрер эргежок чугула херексел-дер-биле хандыраарын удурткучулардан негепер. Кывар-чаар материалдар шыг-жаар черлерини дерип кылынар. Өрт аймылын болдурбазынын дүрүмнерин бүгү ажилдакчыларын сагырын чедип алынар.

Аңчыларга, балыкчыларга, мөө-гүчүлөргө, арга-арыгга дыштанып келген кижилерге

Арга-арыг—ажылчы чоңун дышта-ныр чери болгаш дыштанылга бажына-ры, санаторийлер, туристи баазалар, пионерлер лагерлери турар черлер бо-лур.

Отту оваарымчалыг эвес ажылгаар болза, өрт үнүш, арга-арыгнын деви-скээринде турар дириг аматаннарын, куштар уяларын, өске-даа үнелиг чүүл-дерин узуткап болур.

Өрттенинел, чоорту кывар хола бөөш-күниерин ажылгаанаар.

Арга-арыг иштиге от ажылгаарда оваарымчалыг болунар.

Арга-арыгга шил саван аймаан, консер-ва лаазаларын, боттарын кагбанаар.

Апрель 15-тен октябрь 15-ке че-дир.

ХОРУГЛУГ ЧҮҮЛДЕР

Арга-ыяш ажил-агы органика-рын бүрүткел болгаш эрттирилге би-жи чокта кижилерини, тайгада ыяш-бүрү ажылдар чорудуп турар бүдүрүл-гелер болгаш организациялар коллек-тивтерини ынаар баары хоруглуг:

Арга-ыяш ажил-агынын бүрүт-кел чокта экспедицияларын болгаш шипчилел бөлүктөрүн республиканын бүгү аэропорттары хандырбас.



ТРАНСПОРТ ЭЭЛЕРИ ЧҮНҮ

БИЛЗЕ ЧОГУУРУЛ?

Чангыс хүн дургузунда бир автомаш-на кижиниң чыл дургузунда ажылгаар кислородун өрттедип турар.

Хөрзүңе болгаш суг хөөлбектеринче кирген нефть продуктулары ында бүгү дириг аматаннарын узуткап каар.

Кажан автомашинна арга-арыг аразы-на чоруп орда, оон дугуонга таварышкан чаа өзүмнөр, чаш ыяштар, ол ышкаш бу-дуктар, дазылдар узуткаттынар, хөрзүн дыгыш апаар, ол чүүлдер бистин төрөн бойдузувуска деңизер чүве чок когарал-ды чедирип турар. Арга-арыгга оруктар-га чоруурун хораан орук демдектери турза, доктаанаар.

ХАЖЫДЫКЧЫЛАРНЫ—ХАРЫСАЛГАЖЕ

Арга-арыгга өрт аймылын болдурба-зынын дүрүмнерин хажыткан буруулук кижилерин ам күштүг бооп турар хоой-лу-дүрүмнерге дүштүг административ-тиг ёзу-биле: албан-дужаалдыг кижилерин 50 рубль чедир, анаа хамаатыла-ры—10 рубль чедир торгаар.

Арга-арыгга өрт кывыскап азы ону улуг девицкээрже неперээрин болдурган болза, ук херек кеземче херээңге хама-арышпас болза, ындг хажыдышкынын кылганы дээр: албан-дужаалдыг кижилерин 100 рубль чедир, анаа хамааты-ларын—50 рубль чедир торгаар. 5 рубль чедир хемчээлдиг торгаалдарын хамаа-тыларга ол-ла черинге квитанция бижип бергеш, хавырып ап болур. Арга-арыгны кара өжөгээр өрттеткен азы улуг хем-чээлдиг девицкээрге өрт үндүрген анаа хамаатылар-даа, албан-дужаалдыг кижилер-даа РСФСР-нин Кеземче хоойлу-зунун 98 чүүлүн ёзугаар 10 чыл чедир хуусаага хосталгазын казыдып шипти-рер. Отту оваарымча чок ажылгааш, улуг хемчээлдиг девицкээрге өрт үндүр-ген анаа-даа, албан-дужаалдыг-даа кижилерин үш чылга шиптер, азы бир чыл чедир эдип-чаааар ажылдарга шиптип болурун РСФСР-нин КХ-нин 99 чүүлүн-де айткан.



БАЙЛААВЫСТЫ КАМГАЛААРЫНГА ДУЗАЛАҢАР

Пионерлер болгаш школачылар, ком-сомолчулар болгаш аныктар! Арга-арыгга чораш, от-биле оваарымчалыг болунар, одаглар кыыспанаар. Чажыт-тарын от-биле ойнаар болза, дораан хорунар.

Школаларда лесничество кежигүне-ринге кириер, ногаан патрульдарын ор-ганизастанар, өрт кывыччал—изиг, кур-га болгаш хаттыг үеде арга-арыгны серемчиледип-биле камгалаар.

Арга-арыг болгаш олурткан ыяштар хөй болган тудум-на, агаар улам арыг болур. Арга-арыг болгаш ында дириг аматаннар—кижиниң өнүктери, олар-нын өрттен узуткаттыг турарын бол-дурбанаар.

Өрт болганын эскерип кагынаарза, ону өжүрерини бөдүүн аргаларын алыңар. Өрттү будуктар-биле өжүр хап—элзени-биле дуй базырып, өжүрүп болур. Өрт болганын дугайын арга-ыяш ажил-агыны, көдээ азы суур Советтеринче, совхоз азы милицияже дынадыаар.

Бойдушка хумагалыг болунар. Ону кар-рак огу дег камгалаар.

Арга-арыгны камгалаарынга силерини идеккейлиг кижилгенер бойдушту бай-лаан камгалап алырынга дузалаар.



Адрес: 667000, Кызыл хоорай, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, 3

ТЕЛЕФОННАРЫ:

редакторнун 2-24-63, редакторнун оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретари-тың 2-23-35, партийжа амдырал болгаш үлетүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдиз-гериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, култура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажил-агы килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солунун индекс 54241, Чылда 300 катап үнер, Хемчээли 2 паралага амазы, Тиражы 22108 экз.

Тыва АССР-нин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном салымнын херектериниң талазы-биле күрүш комитетиниң типографиясы, Кызыл Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

Чаптар № 3498, ТЧ—00269.